

Jak čteme Bibli

Příběhy, události a zázraky v Bibli

Stvořil Bůh nebe a zemi v šesti dnech? „Co je to za otázku?“, řekne někdo, „vždyť tak je to přece hned na první stránce Bible“. Jak ale všichni víme, tak jednoduché to zase není. V diskusi na toto téma můžeme zaslechnout, že v naší církvi máme „bratry kreacionisty“ a „bratry evolucionisty“ (tak např. na Teologickém fóru v říjnu 2018), takže odpovědi jsou různé. Někdo řekne, že to tak je, jiný to vidí jinak. Skrývá se za tím rozdíl v tom – jak také můžeme slyšet – „jak čteme Bibli“. Na jedné straně, všichni ji čteme jako „knihu příběhů“, skrze které k nám Bůh mluví. Na druhé straně je ale otázkou, zda to pro nás jsou i události, které se skutečně staly. Uvedme si k tomu několik příkladů ze Starého i Nového zákona.

Exodus 14 – přechod Izraelitů přes moře. Velice známý „příběh“, s dlouhou řadou různých „vysvětlení“. Vysvětlení zhoja zbytečných, protože v biblickém podání je věc naprosto jasná (verš 22): „*Izraelci šli prostředkem moře. Vody jim byly hradbou zprava i zleva.*“ Podle kralických: „*Vody jim byly jako zeď po pravé i po levé straně.*“ Jak každý ví – z fyzikálního hlediska je to věc absolutně vyloučená. Bible to ale podává jako událost, která se stala. Další příklad: 2. Královská 6 – navrácení sekery. Jakási banální záležitost ze života proroka Elíša. Jednomu z jeho žáků se stalo, že mu „železná sekera spadla do vody“. Tehdy nepochybně věc značné hodnoty. Naříkal, že není jeho, a přitom je ztracená. Elíša ale uřízl dřevo, hodil je na to místo a „železo vyplavalo“. Opět: fyzikálně naprosto vyloučeno. V biblickém podání ale nejen příběh, ale i událost. A zázračné Boží jednání.

Nový zákon. Jan 2 – svatba v Káně Galilejské. Notoricky známý příběh o proměně vody ve víno. Ale i událost z Ježíšova života. Z chemického hlediska absolutně vyloučeno – shovívavý úsměv, pozdvižené obočí: z vody víno nikdo neudělá. A přesto se to stalo – je to zaznamenáno jako událost. Podobně, Ježíšovo nasycení zástupů. Je o tom zpráva ve všech evangeliích, podle Matouše a Marka k tomu došlo dvakrát. I tento „příběh“ všichni velmi dobře známe. V Bibli ovšem podaný jako událost, byť z hlediska normálního chodu věcí zcela nemožná.

A nyní, jak je tomu s obsahem první kapitoly Bible? Jak ji vlastně „máme číst“? Ano, v Bibli je mnoho textů, které jsou nepochybně alegorické, metaforické povahy. V NZ jsou to typicky Ježíšova podobenství, ve SZ, zejména u proroků a v Žalmech, se jedná např. o obrazná vyjádření o Bohu a jeho jednání. Takže, proč bychom tak nemohli přistupovat i ke zprávě o stvoření? Resp., proč by to každý nemohl vidět podle svého? Bratři kreacionisté to berou doslova, jako zprávu o historii. Budiž jim to přáno. A bratři evolucionisté? Ti si myslí, že miliony a miliardy let nejsou na závadu a že evoluci řídil Bůh. Proč jim to rozmlouvat? Ve významu zvěsti toho textu se přece všichni shodneme. A to je podstatné. Anebo je to jinak?

Znáte Vergiliův epos *Aeneis*? Je to základní mytologický příběh starořímských dějin. Hrdina Aeneas opouští hořící Tróju a po strastiplné cestě po moři se přes Kartágo dostává do Itálie, kde jeho potomci založí Řím. A pak se naplní proroctví antických bohů o velikosti a slávě Římské říše. Historickými prvky tohoto eposu jsou podle všeho jen pád Tróji a existence Kartága. Vše ostatní je jen legendární vyprávění. Samozřejmě, vyprávění vynikajícího stylu a jazyka, a obsahově s vysokou „přidanou hodnotou“. Prostě i dnes ceněná, uznávaná starověká literatura.

Je biblická zpráva o stvoření jen takovým legendárním, mýto-poetickým starým textem? Který nám s jistotou říká jen to, že kdysi na počátku „stvořil Bůh nebe a zemi“? Ale prosím vás – jakápak legenda, to je přece Boží řeč pro člověka, velkolepě formulované sdělení o tom, že za tímto světem i naším životem je svrchovaný, všemohoucí Bůh. Na druhé straně ovšem, přiznejme si, nějaký popis průběhu událostí za tím dnes hledat nemůžeme. Bible přece není „učebnicí přírodopisu“. Takže, dívat se na historii světa a původ člověka prizmatem evoluce by neměl být problém. Opravdu? Troufám si tvrdit, že ve skutečnosti to problém je. Závažný. Ze tří důvodů: vědeckého, exegetického a teologického.

Před deseti lety, při příležitosti 150. výročí vydání Darwinovy knihy *O původu druhů*, se v našem tisku objevil článek, ve kterém bylo uvedeno: „*Darwin ve své knize zpochybil všechno, čemu lidé věřili – o lidské duši, o Bohu nebo smyslu života.*“ To přesně vyjadřuje, o co se u evoluce jedná. Reakce křesťanů byla mnohotvárná a složitá, v podstatě ale převážila odpověď (čest výjimkám!) v podobě tzv. teistické evoluce: evoluční koncept byl přijat jako poznání vědy, a tomu bylo přizpůsobeno teologické pojetí světa a člověka. Polehčující okolností bylo, že tvrdé důkazy proti darwinismu tehdy nebyly. V každém případě to ale znamenalo podvolení, ve smyslu známého rčení *Theologia ancilla philosophiae*: „teologie se stala služkou vědy“. Dnes ty důkazy k dispozici jsou – z oblasti genetiky, biochemie, makromolekulární chemie, teorie informace. Nositelem změny je už přes dvacet let *hnutí inteligentního plánu*, platforma věřících vědců, kteří veřejnosti sdělují: Vážení, poslouchejte dobře – teorie evoluce (a tedy i teistická evoluce) je vědecký omyl; to není věda, to je jen ideologie. Znamená to situaci (klasicky podle Kierkegaarda) „buď, anebo“: Evoluční teorie a inteligentní plán jsou protikladné, není možné zastávat obojí současně.

S tím koresponduje exegetické hledisko. Bible totiž zprávu o stvoření v šesti dnech na jiných místech opakovaně potvrzuje (Ex 20, Ex 31). Ocitujme to známější místo: „*V šesti dnech učinil Hospodin nebe a zemi a všechno, co je v nich, a sedmého dne odpočinul. Proto požehnal Hospodin den odpočinku a oddechl si.*“ (Ex 20,11). V jednom ze základních textů SZ je tak ustanovení dne odpočinku beze vsi pochyby vázáno na způsob stvoření. Jak říká jeden komentátor, pasáž Ex 20,9-11 je „vlastní Boží komentář ke Genesis 1“. A dodává: „Verš 11 stojí jako nepřekonatelná hradba proti jakémukoli pokusu přidat miliardy let do Genesis 1“. Jiný to říká podobně: „Jakýkoli pokus změnit těchto šest dní v nějakou alegorii představující miliardy let je vyvrácen samotným čtvrtým přikázáním“. A nejen to. O deskách Zákona je v Bibli *tříkrát* uvedeno, že měly zcela unikátní původ:

- a) „... *byly to kamenné desky psané Božím prstem*“ (Ex 31,18);
- b) „*Ty desky byly dílo Boží, i písmo vyryté na deskách bylo Boží*“ (Ex 32,16);
- c) „*Napsal je [ta slova] na dvě kamenné desky a dal je mně*“ (Dt 5,22).

To znamená, že ručitelem jejich obsahu je Bůh sám, a to zcela jedinečným způsobem. Nějaký „exegetický únik“ zde není možný. Některá vyjádření Starého zákona jsou alegorická. To se však určitě netýká dnů stvoření. Že stvoření proběhlo v šesti dnech, to nám sděluje Bůh sám.

Ten třetí důvod, teologický, s tím úzce souvisí a je nejdůležitější. Vyjadřuje totiž, že teistická evoluce není jen nějaký nezávazný názor, který při dobré vůli můžeme tolerovat, nýbrž že má zásadní (zhoubné) věroučné důsledky. Tento aspekt věci ale nebudu nyní rozebírat, protože to jsem už udělal nedávno a zájemcům je příslušný článek k dispozici (*Teistická evoluce a nová teologie*, Brána č. 2/2016). Na tomto místě stačí říci, že problém s teistickou evolucí je takového rázu, že vyžaduje důslednou teologickou reflexi. Otevřeně řečeno – rozpoznání omylu. Opačným přístupem budeme jen přispívat ke vzniku paradoxní situace, kterou jeden autor popsal jako „nepravděpodobné spojení ateistických evolucionistů a liberálních teologů, kteří společně hájí evolucionistickou hegemonii a oponují vědeckým tvrzením kreacionistů [= zastáncům inteligentního plánu]“ (W. Provine, 1987).

Považovat šest dnů stvoření za nehistorickou alegorii je totéž, jako popírat zázraky Starého a Nového zákona. Musíme si v tom udělat jasno. Litera Bible má samozřejmě různou podobu. Jedno bychom ale měli vědět: Že jsou biblické texty – a Genesis 1 k nim patří – které obsahují všechny ty tři roviny, o kterých byla řeč: rovinu příběhu, rovinu události i rovinu zázraku. Poznat to nemusí být vždycky snadné. Těch vlivů, které se promítají do toho, „jak čteme Bibli“, je celá řada. Pokud se jedná o stvoření, nejsrozumitelnějším kritériem je otázka o původu člověka. Nenechme se mýlit: žádné vědecké důkazy pro jeho evoluční původ (z oblasti genetiky, embryologie, z fosilní zprávy atp.) neexistují. Takže není proč, abychom se pokoušeli o nějaké zdůvodnění teologické. V Bibli pro ně oporu stejně nenajdeme...

Josef Potoček
jmpotocek@seznam.cz